

merent, aut aliud genus vitæ instituerent sine approbatione, licet alias peccarent et temere agerent, non incurrerent hanc censuram, ut recte notavit Cajetanus, cap. 5. An vero incurrant aliam, tractavimus supra, sect. 4, circa c. 4 de Relig. domib., in 6.

SECTIO VII.

Quænam excommunicationes non reservatæ extra corpus juris habeantur.

1. *Prima excommunicatio contra imprimentes libros sine licentia.* — Agimus, ut supra dixi, de generalibus excommunicationibus pertinentibus ad universalem Ecclesiam, atque adeo a Summo Pontifice vel Concilio generali latis; nam aliæ particulares, seu Episcopales, variæ sunt, et sub scientiam non cadunt. Prima ergo ex his excommunicationibus afferri potest ex Concilio Lateranensi, sub Leone X, sess. 10, in decreto 3 ejusdem Leonis, ubi excommunicantur omnes, qui librum vel scripturam imprimunt, vel imprimere faciunt absque approbatione ibi præscripta. Verumtamen censuræ hujus Concilii, ut Cajetan. et Navarr. adnotant, non sunt usu receptæ. Id autem, quod eo loco statuitur, innovatum fere est in Concilio Trid., sess. 4, quamvis ibi non de omnibus libris, sed cum hac limitatione, *de rebus sacris*, et non exigit Inquisitoris approbationem, sed Ordinarii tantum; et præterea mandat, ut sine nomine auctoris non imprimantur; quod si auctores regulares fuerint, ultra examinationem et approbationem hujusmodi, licentiam quoque a suis superioribus obtinere præcipiuntur, recognitis per eos libris juxta formam suarum ordinationum. Et infra addit, hanc approbationem in scriptis dandam esse, et in fronte libri authentice ponendam. Sed ex his omnibus solum nomen auctoris, examinationem et approbationem Ordinarii videtur sub dicta censura exigere. In aliquibus autem regnis, ut Castellæ, et, ut fertur, etiam Galliæ, usus obfuit, ut libri per Conc. Regium examinentur et probentur; quod fortasse Pontificibus annuentibus factum est, vel certe ipsi Ordinarii videntes et tacentes talem approbationem ut sufficientem admittere videntur. Præter hæc vero consulendus est Index Romanus, præsertim editus a S. D. N. Clemente, ut in hujusmodi librorum impressione ea serventur, quæ ibi statuuntur et ordinantur.

2. *Quatuor actiones prohibentur sub hac*

censura in hac materia. — Est autem circa hanc excommunicationem et Tridentini advertendum, quatuor genera actionum seu personarum comprehendere, scilicet, *impressores*, qui hujusmodi libros imprimunt sine his requisitis, *auctores*, vel quoslibet alios, qui imprimere hos faciunt; et hi duo tantum habentur in Lateran.; Trid. vero addit, *vendentes, et hos libros apud se retinentes*; unde hæc duo ultima solum locum habent circa libros de rebus sacris. Ad legentes vero hujusmodi libros aliter impressos non extenditur hæc excommunicatio; ut si quis hujusmodi librum legat, non eum apud se retinendo, sed apud alium inventum, non incurrit hanc censuram; incurreret tamen aliam latam a Summo Pontifice, vel inquisitoribus in Indice librorum, vel in Bulla Cœnæ, si talis liber doctrinam damnatam, vel suspectam contineat, vel sit auctoris damnati ob hæresim, vel suspicionem ejus.

3. *Excommunicationis extensio.* — Non recipiens libros canonicos incurrit excommunicationem reservatam hæresi. — Additur denique in Concil. Trident. hac excommunicatione ligari eos, qui manu scriptos libros communicant vel evulgant, nisi antea examinati, probatique fuerint; nam de his dicitur: *Eisdem pœnis subjaceant quibus impressores*; sicut ergo impressores incurrunt excommunicationem ipso facto, ita et hi auctores; quod etiam restringendum est ad libros de rebus sacris, nam de his tantum ibi est sermo. Et nomen libri proprie et strictè accipiendum est pro opere consummato et integro, quale est illud quod imprimi solet; nam prout usus obtinuit et declaravit, scripta Theologica, et quæstiones vel conciones scriptæ facile communicari solent sine hac examinatione et approbatione, cum negari non possit illa esse scripta de rebus sacris; tamen, quia non divulgantur per modum librorum, sed tanquam dictata quædam inferioris rationis, et quæ vix in humana communicatione litteratorum hominum vitari possunt, et quia per se non scribantur, ut divulgentur per modum librorum, sed ad proprium usum et utilitatem, et communicatio illa est privata et per accidens, ideo non censentur hujusmodi scripta sub hac clausula comprehendendi. Aliud autem anathema, quod idem Trid. Concil. fert eadem sess. 4, decret. 4, ad hunc ordinem excommunicationum non spectat. Semel enim advertere oportet in illo Concil. atque etiam in antiquioribus sæpe proferri anathema in definitio-

nibus fidei; tamen illa censura non est alia ab illa, quæ propter hæresim incurritur; et ideo per illam significatur, doctrinam sic statutam ad fidem Catholicam pertinere. Hujusmodi ergo est, quod in illo primo decreto dicitur de libris canonicis et sacris ab Ecclesia receptis suscipiendis, et Apostolicis traditionibus non contemnendis scienter et prudenter sub anathemate; nam per hoc damnatur tanquam hæreticum eum, qui vel libros canonicos non suscipit, vel traditiones sciens et prudens contemnit, scilicet ex interiori mente, et judicio seu assensu huic definitioni contrario.

4. *Secunda contra negantes confessionem præmittendam esse Eucharistiæ.* — Secunda sumitur ex Concil. Trid., sess. 13, can. 11, ubi excommunicat ipso facto eum, qui præsumpserit docere, prædicare, vel pertinaciter asserere, aut disputando defendere, necessarium non esse habenti conscientiam peccati mortalis confessionem sacramentalem præmittere ante communionem, si sit copia confessoris, quam censuram et canonem tractavi in tom. 3 tertiæ part., disp. 66, sect. 3.

5. *Tertia contra raptos feminarum.* — Tertia sumitur ex eodem Concilio, sess. 24, c. 6 de Reformatione matrimonii, ubi raptor alicujus feminae, et omnes illi auxilium, consilium aut favorem præbentes ipso jure excommunicantur. Ubi aliæ etiam pœnæ feruntur, et aliæ de raptoribus statuuntur, quæ ad præsentem materiam non spectant. Quod vero ibi de clericis dicitur, infra in materia de suspensione explicabitur.

6. *Quarta contra impediendes aliquos ne matrimonium contrahant.* — Quarta fertur in eodem Concilio, sess. 24, c. 9 de Reformat. matrim., contra eos, qui quovis modo directe vel indirecte subditos suos, vel quoscumque alios cogunt, quominus libere matrimonium contrahant. Estque quoad personas universalis, quia, licet in principio sit sermo de temporalibus dominis et magistratibus, tamen, cum fertur præceptum et censura, verba generalissima sunt: *Præcipit sanctus Synodus omnibus, cujuscumque gradus, dignitatis aut conditionis existant, sub anathematis pœna, quam ipso facto incurrant, etc.* Ponderandum autem est verbum, *Cogant*, nam coactio proprie non est, nisi ubi intervenit violentia aut injuria aliqua. Unde principes vel magnates, qui promittunt officium aliquod vel favorem, ut aliquem ad tale matrimonium inducant, et aliter negant se id

facturos, si hoc negando non faciunt injuriam, quia solum negant gratiam, non incurrunt hanc censuram, quia non cogunt, sed inducunt, quod longe diversum est; ut si Petrus leget, aut promittat Joanni mille, si Mariam duxerit, et non alias, non cogit, sed inducit. Et ita in præsentem decreto censuit Congreg. Rom., in quodam responso, anno 1573, die 18 Junii. At, si hujusmodi magnates negent officia, quæ ex justitia dare tenentur, vel nimium differant solvere stipendia justa, aut similia debita, donec alius ad contrahendum cum hac vel illa femina inducatur, incurrunt hanc censuram, quia revera est saltem indirecta coactio.

7. *Quinta excommunicatio.* — Quinta sumitur ex eodem Concilio, sess. 25, c. 5 de Regular., ubi duas excommunicationes profert circa clausuram monialium observandam. Una est contra sæculares magistratus, si requisiti a Prælatibus Ecclesiasticis, auxilium suum non dederint ad prædictam clausuram monialium instaurandam aut conservandam. Alia est contra omnes personas, quæ intra septa monasterii ingressæ fuerint absque legitima facultate Episcopi, vel superioris in scriptis obtenta. Sed de hac re supra sufficienter dictum est circa finem earum excommunicationum, quæ Pontifici reservantur.

Sexta excommunicatio contra eos, qui feminas ad ingrediendum monasterium cogunt.

8. *Concilium Tridentinum.* — *Censura hæc non comprehendit eos qui viros cogunt.* — Sexta sumitur ex eodem Concilio eadem sess., cap. 18, et causa ejus est, nimirum cogere aliquam feminam ad ingrediendum monasterium, vel ad suscipiendum habitum cujuscumque religionis, vel ad emittendam professionem, præterquam in casibus jure expressis. Quæ censura est generalissima quoad personas, contra quas fertur, ut ex textu satis constat. Ex parte etiam feminarum, quarum coactio prohibetur et punitur, est universalis sine limitatione. Tamen, quia ea, quæ specialiter disponuntur circa feminas in favorem earum, non extenduntur ad viros, ideo si coactio fiat alicui viro, ut religionem ingrediatur, non incurreret hæc censura. In quo videtur constituenda differentia inter hanc et quartam censuram; nam illa ad viros et feminas extenditur, cuicumque illorum coactio fiat; imo, licet secundum tenorem verborum videretur ferri contra eos, qui

viros inducunt ad contrahendum, extendi posset ad fœminas, vel ob majorem rationem, vel quia nomina masculina facile ad utrumque genus extendi solent; quod secus est quando in particulari est sermo de fœminis, ut est in præsentia.

9. *Triplex actio hac lege prohibetur. — Extenditur censura ad dantes consilium, auxilium, etc.* — Circa causam autem hujus censure tria membra distincte numerantur, scilicet coactio ad ingrediendum monasterium, ad suscipiendum habitum, et ad professionem emittendam. Posset autem exponi, ut primum sit commune quid, quod explicetur per duo sequentia, id est, ad ingressum monasterii, sive per habitus susceptionem, sive per professionem; non enim videtur dari alius modus ingrediendi religionem præter hos duos. Sed obstat, quod Concilium bis hæc tria numerat tanquam omnino distincta. Et ideo in illo primo membro non dicit ingredi religionem, sed monasterium, quia nimirum per illud prohibet, ne cogantur fœminæ ad habitandum ibi, etiam proprio habitu retento. Et in hoc membrum sic intellectum videtur maxime cadere illa restrictio, *Nisi in casibus a jure expressis*. Nam in pœnam, vel cautionem interdum possunt ad hoc fœminæ cogi secundum jura; ad habitum vero, aut professionem raro, aut nunquam. Tandem extenditur ibidem hæc censura ad dantes auxilium, consilium, vel favorem, et ad eos, qui scientes fœminam non sponte ingredi monasterium, aut habitum suscipere aut professionem emittere, quoquo modo eidem actui, vel præsentiam, vel consensum, vel auctoritatem interposuerint. Quæ ultima extensio est valde singularis, et rara, et ideo est notanda, et singula ejus verba expendenda, juxta ea, quæ supra in similibus dicta sunt.

10. *Extenditur censura ad impediendo ne fœminæ in religione profiteantur.* — Ulterius vero in eodem cap. extenditur similis excommunicatio ad omnes eos, qui quacumque fœminam volentem velum accipere, aut votum emittere, absque justa causa quoquo modo impediunt. Ubi velum accipere, aut votum emittere idem videtur esse, quod religionem profiteri; tamen, quia nemo potest profiteri nisi prius habitu suscepto, qui hanc susceptionem impediret, a fortiori impediret professionem, et consequenter hanc censuram incurreret. Posset etiam quis opinari, illa duo aliquid amplius quam professionem

includere. Nam professio specialiter videtur significari per veli susceptionem, quia professione solet velum fœminis imponi; votum autem emittere in rigore generalius est. Et ideo videtur hæc censura extendi ad omnes, qui impediunt fœminas sine justa causa, ne votum simplex castitatis, aut religionis emitant. Nihilominus non existimo Concilium fuisse locutum de privatis votis; alias non tam confuse de emissionem voti fuisset locutum; sed illam secundam partem opinor addidisse ut comprehenderet omnem modum seu statum religionum, seu personarum monialium, nam aliquæ sine susceptione veli statum illum assumunt.

Septima excommunicatio contra foventes monomachiam.

11. *Extensio dictæ censure.* — Septima habetur in eodem Concilio, eadem sess. 23, cap. 19 de Reform. Ubi excommunicat omnes temporales dominos, qui locum ad monomachiam in suis terris concesserint; quam etiam extendit ad ipsos, qui in duello pugnant, et eos, qui consilium dederint, aut suaserint, et ad spectatores. Verum est, solum in prima clausula, quæ est contra concedentes locum ad hanc pugnam, poni verbum, *eo ipso*, quod significat censuram ipso facto. De pugnantibus vero et patris solum dicitur: *Excommunicationis, ac bonorum omnium proscriptionis, ac perpetuæ infamæ pœnam incurrant*. De aliis vero dantibus consilium, aut spectantibus dicitur: *Excommunicationis, et perpetuæ maledictionis vinculo teneantur*. Quæ verba magis ambigua sunt, quia nec additur, *eo ipso*, et, verba, *incurrant, et, teneantur*, cum non sint indicativi, sed imperativi modi, non videntur significare sententiam latam, sed ferendam per judicem. Nihilominus tamen certum est contra hos omnes ferri excommunicationem ipso facto. Quod ita videtur exposuisse Gregorius XIII in motu proprio de hac re, et incipit *Ad tollendam*, estque 82 inter decreta ejus in collectione Romana, ubi referens hoc decretum, æque ait Concilium Tridentinum excommunicationem tulisse in omnes has personas. Unde verba illa, *incurrant et teneantur*, licet imperativa sint, non tamen diriguntur ad judicem, neque ejus actionem requirunt; sed ad ipsum reum, quem per imperium efficax ligant. Dicitur autem Gregorius extendit hanc censuram ad privatum duellum; quod enim illa

sit extensio, et non tantum declaratio, satis indicat verbum *statuimus*, ut ponderavit Navarrus. Statuit ergo Pontifex, ut omnes, qui ex condico, statuto tempore, et in loco convento, monomachiam commiserint, etiam si absque aliis usitatis cæremoniis, et solemnitatibus id faciant, eadem censura, eisdemque pœnis teneantur; et similiter dominos locorum hujusmodi permittentes, aut quantum in se fuerit non prohibentes, et omnes mandantes, instigantes, auxilium et consilium et favorem dantes, equos, arma, pecuniam, comitatum, et alia subsidia scienter subministrantes, aut ex proposito spectatores, vel socios quovis modo sese præbentes excommunicat.

12. *Octava contra interpretantes decreta Concilii Tridentini.* — Octava reperitur in Bulla Pii IV, in confirmationem Concilii Trident. edita. Ubi omnibus personis generatim prohibet commentarios, aut interpretationes suas in decreta Concilii edere sine auctoritate Pontificis, excommunicatque ipso facto omnes personas Prælati inferiores illud præceptum violantes. Quod intelligendum est de propriis commentariis, Glossis, aut scholiis super ipsum Concilii decretum; non est tamen prohibitum illud interpretari, ut constat ex usu, et ex necessitate; vix enim posset alia ratione tradi Theologica doctrina; ac denique ex verbis ipsiusmet Pontificis, quæ in rigore non aliud exigunt.

13. Præter has excommunicationes inveniuntur aliæ latæ in Extravagantibus, seu propriis motibus aliquorum Romanorum Pontificum, quas specialiter referre, et exponere non censeo necessarium, quia mihi non constat eas esse receptas; ut est illa, quam tulit Pius V circa taurorum agitationem in sua Extrav. 47, quæ incipit *De salute plebis*, quam posteriores Pontifices partim abstulerunt, partim mutarunt. Et plures aliæ habentur inter motus proprios illius Pontificis, ut patet in 47 et 75, et in aliis, quos Navarrus indicat. Sixtus etiam V plures excommunicationes tulit, quamvis plures earum reservatæ sint, quas supra ex parte tetigimus; aliquæ vero revocatæ sunt, vel nunquam etiam in usum redactæ. Quapropter in particulari oportebit statum rei, et consuetudinem consulere, nam, cum hæc ad factum pertineant, non possumus de eis doctrinam tradere. Quando vero constiterit constitutionem vim suam et efficaciam retinere, diligenter perpensis verbis ejus, facile erit ex princi-

piis positis, et ex dictis circa alias similes constitutiones, modum uniuscujusque censure, et proprietates, seu effectus ejus intelligere.

DISPUTATIO XXIV.

DE EXCOMMUNICATIONE MINORI.

Expeditis his, quæ de excommunicatione majori dicenda occurrerunt, breviter tractari possunt ea, quæ propria sunt excommunicationis minoris, cujus definitionem jam supra tradidimus, explicando differentiam inter eam, et excommunicationem majorem. Nunc ergo effectus hujus censure, divisiones ejus, ac causas, et reliqua omnia, quæ de censuris in communi diximus, percurremus.

SECTIO I.

An una sit tantum excommunicatio minor, et quæ sit ejus ratio.

1. *Opinio communis.* — *Opinio distinguens plures excommunicationes minores.* — Doctores communiter unam tantum speciem excommunicationis minoris assignare videntur, et rationem ejus in hoc constituunt, quod sit *censura privans sacramentorum participationem*; sic enim definitur in cap. penult. de Sent. excomm., et significatur in cap. ult. de Clerico non ordinato ministr. Docent Theologi in 4, dist. 18; Summistæ, præsertim Cajetan., in verb. *Excommunicatio minor*; Navarr., cap. 27, num. 4 et 24, et alii communiter. Huic vero doctrinæ opponi videtur lex nostri regni, part. 1, tit. 8, l. 5. Quæ duas distinguit species minoris excommunicationis. Una est, quam diffinivimus; alia est, quæ privat communicatione hominum, non tamen participatione sacramentorum; ubi Gregorius Lopez plura decreta pro hoc secundo membro citat. Tamen solum cap. 25, quæst. 2, aliquid facere videtur; de reliquis vero dicemus statim. Dico ergo, et hoc posterius membrum non esse in usu, et legem illam late loqui de excommunicatione prout dicit quacumque pœnam, quæ separat hominem vel ab ingressu Ecclesiæ, vel a divinis officiis, vel a quolibet munere inter homines, ut patet exemplis, quæ in ipsa lege ponuntur, cum tamen priora sint potius interdicta quædam, ut infra videbimus, alia vero non pertineant ad proprias censuras.

2. Aliter datur ab aliis hæc distinctio, ita ut una sit supradicta, quæ privat passiva